

РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТИВНА ПЕРЕДУМОВА ЇЇ ПОДАЛЬШОГО ЗРОСТАННЯ ТА ВІДНОВЛЕННЯ

А. О. ШПАКОВСЬКИЙ

(Львівська комерційна академія)

Анотація. *Особливості функціонування банківської системи України на поточному етапі у значній мірі обумовлені дією низки чинників, що у своїй сукупності деструктивно впливають і є передумовами до застосування реструктуризаційних заходів, метою яких є стабілізація фінансового стану та покращення фінансової стійкості.*

Мета статті – висвітлити напрями та механізми реструктуризації банків України та процедур їх ефективного впровадження з метою усунення або ж зменшення дестабілізуючих чинників сучасної світової фінансової кризи та дії деструктивного впливу, спричиненого поточною нестабільністю у країні. Розглянуто основні підходи до забезпечення фінансової стійкості вітчизняних банків, здійснено аналіз внутрішньо- і зовнішньобанківських методів фінансової реструктуризації, що використовують банки України задля приведення власної діяльності відповідно до сучасного середовища функціонування, конкретизовано та визначено їх переваги та недоліки, проаналізовано передумови та наслідки проведення реструктуризаційних процесів у комерційних банках України. Проведення реструктуризаційних заходів на поточному етапі є важливим інструментом, що надає можливість протистояти впливу дестабілізуючих чинників і одночасно закласти передумови до подальшого стабільного та прибуткового функціонування як окремого комерційного банку, так і банківської системи України загалом.

Ключові слова: *реструктуризація, оптимізація діяльності банків, моделі реструктуризації, фінансова реструктуризація.*

На сучасному етапі розвитку банківської системи України питання реструктуризації діяльності як окремих банків, так і банківської системи загалом є актуальним через те, що значна кількість банків у кризовий період піддалася впливу дестабілізуючих чинників світової фінансової кризи внаслідок значної інтеграції банківської системи до світового економічного простору, що спричинило перебіг світової фінансової кризи на території України. В Україні на початку перебігу кризи, на відміну від світової практики, де за результатами попередніх криз було створено та відпрацьовано низку механізмів кризового та посткризового управління фінансовими інститутами, не було виокремлено та запроваджено першочергових заходів щодо фінан-

сового оздоровлення, що в подальшому призвело до погіршення ситуації в банківництві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій стосовно теорії та практики здійснення реструктуризації банківської системи України засвідчив значну актуальність цієї теми, що відображено в наукових доробках вітчизняних учених, зокрема: З. Васильченко, О. Вовчак, А. Герасимовича, І. Диби, О. Дзюблюка, В. Міщенко, А. Мороза, Л. Примостки, К. Рудого, М. Савлука, Т. Смовженко, В. Стельмаха, В. Шаповалова, І. Шулімова, Н. Шелудько та ін. Серед зарубіжних дослідників найбільш значущими є наукові дослідження стосовно окресленої тематики таких науковців, як: Р. Брейлі, Є. Брігхем, А. Гроппеллі, П. Роуза, В. Хорна, С. Фроста та ін.

Водночас оприлюднені на теперішній час наукові дослідження стосуються окремих аспектів здійснення реструктуризації, а тому комплексні заходи щодо фінансового оздоровлення та відновлення через запровадження зваженого комплексу дій не розглядаються, а отже, не виокремлюються найбільш дієві багатокомпонентні моделі реструктуризації.

Значна інтегрованість банківської системи України до світового фінансового простору зумовлює суттєві наслідки кризи, які відчутні і в Україні, адже національна економічна система, що досить інтегрована у світове господарство, не могла залишитися осторонь світових процесів. Тому порушення макростабільності на зовнішніх ринках мало знайти відгук і у внутрішніх економічних процесах в Україні [3].

Основні прояви фінансової кризи, що розпочалась у третьому кварталі 2008 р. і перейшла у посткризовий період на початку 2010 р., у значній мірі зумовили важливість і необхідність запровадження низки реструктуризаційних заходів, таких як: реорганізація, рекапіталізація, рефінансування, робота із негативно класифікованими активами, метою яких мало було зменшення впливу дестабілізуючих чинників світової фінансової кризи. У свою чергу, несвочасне та неповне запровадження зазначених заходів ускладнило процес посткризового відновлення та стало першопричиною масового згортання діяльності банків України у роздрібному сегменті, унаслідок чого знизилася купівельна спроможність і уповільнився економічний розвиток країни загалом. З-поміж проявів чинників світової економічної кризи найбільш деструктивними стали: зниження ліквідності, відтік капіталу, зниження довіри до комерційних банків серед клієнтів, зниження платоспроможності, утворення великої кількості негативно класифікованих активів.

Виходячи із вищезазначених проблем, у кризовому і посткризовому періодах перебігу світової фінансової кризи, реструктуризація окремих банків і банківської системи посідає провідне місце у процесі оздоров-

лення фінансового сектора, який є одним із основоположних компонентів потужної та стабільної економіки. Тому під час реструктуризації у банківському секторі слід зважати на характерні особливості, які потрібно враховувати при розробці концептуальних положень щодо проведення комплексу реструктуризаційних процесів.

Реструктуризаційні процеси, метою яких є фінансове оздоровлення банківської системи України загалом, мають у своєму арсеналі низку заходів, метою яких є уповільнення або ж повне припинення дії дестабілізуючих чинників. Ю. Акчуріна зазначає, що найбільш дієвими методами у подоланні дестабілізації є підвищення ліквідності, платоспроможності, покращення структури активів, дохідності та рентабельності, достатності капіталу, а також комплекс заходів, спрямованих на усунення порушень, що призвели до скрутного фінансового становища [1].

Суміжними та дієвими у цьому процесі, на думку Л. Шваб, є також заходи, спрямовані на:

- зміну динаміки бізнес-процесів;
- посилення конкурентної боротьби за ресурси;
- посилення ролі інтелектуальних ресурсів;
- створення нових технологічних можливостей;
- зростання залежності від потреб ринку [6].

Підтвердженням потреби у комплексності та всенаправленості процесів реструктуризації слугує і думка Р. Міллера та Д. Ван-Хуза, що реструктуризація банківського сектора – це «сукупність взаємопов'язаних змін організаційної, юридичної, управлінської, технологічної бази кредитної справи і функціонування банків» [5].

З метою осяжності усіх напрямів діяльності банку задля визначення першочергових заходів, що будуть вжиті для їх покращення, на думку С. Реверчука, реструктуризаційні процеси доцільно розподіляти залежно від напряму діяльності банку, які вони покликані модернізувати та привести у відповідність із поточною ринковою ситуацією.

За такою категоріальною сіткою доцільно розподіляти заходи реструктуризації, направлені на приведення у відповідність фінансового, управлінського, корпоративного та продуктового сегментів, що стосується пакета послуг, що надає банк.

Стосовно заходів, які направлено на здійснення реструктуризації фінансової складової діяльності банку, то тут найбільш прийнятними і ефективними є заходи, наведені І. Вядровою, яка виокремлює низку напрямів фінансової реструктуризації, серед яких найбільш дієвими є: покращення якості активів, рекапіталізація, залучення ресурсів шляхом випуску акцій і реінвестування дивідендів, фінансова допомога від акціонерів (учасників банку) або інших осіб, зокрема додаткові внески засновників, додаткова емісія акцій, розміщення коштів на депозити на термін не менше року під невисокі відсотки – 1/2 (2/3) від облікової ставки НБУ, відмова від дивідендів, надання гарантій і поручительств тощо; зміна структури активів і пасивів банку: продаж частини активів, поліпшення якості кредитного портфеля, збільшення власних коштів, зниження частки короткострокових зобов'язань і підвищення довгострокових, зниження рівня ризику окре-

мих операцій; удосконалення організаційної структури й управління банком [2, 4].

У свою чергу, продуктової сегмент банківських послуг упродовж кризового та посткризового періодів під впливом процесів реінжинірингу, зміни напрямів і пріоритетів діяльності банків України, також зазнав значних змін. Так, у докризовий період переважна більшість банків України визначила пріоритетним напрямом кредитування фізичних осіб на тлі згортання кредитування суб'єктів господарювання. Водночас у посткризовому періоді тенденції змінилися через те, що внаслідок скорочення попиту на споживче кредитування та негативний досвід із обслуговування кредитів фізичних осіб, виникла потреба у пошуку напрямів розміщення банками фінансових ресурсів на більш прийнятних для банків умовах щодо надійності та забезпеченості. Таким став сегмент ринку кредитування суб'єктів господарювання, про що свідчать дані рис. 1, які відображають перерозподіл частки кредитів, наданих банками України суб'єктам господарювання, та частки кредитів, наданих банками України фізичним особам, у загальному обсязі наданих кредитів у період із початку 2004 р до 01 травня 2015 р.

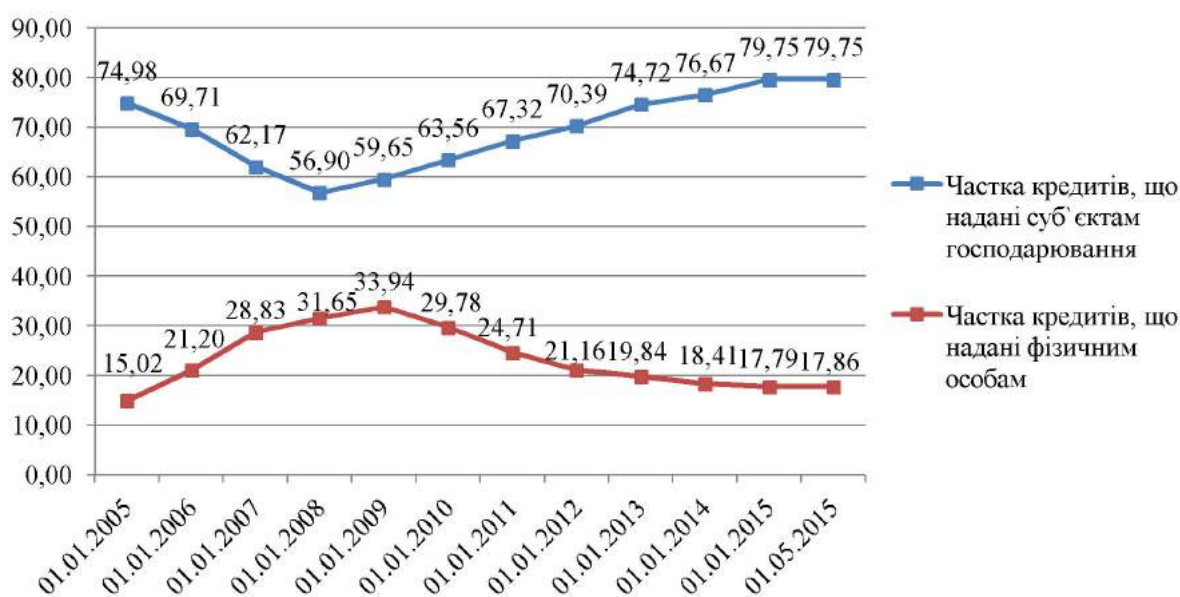


Рис. 1. Частка кредитів, наданих банками України суб'єктам господарювання та частка кредитів, наданих банками України фізичним особам у загальному обсязі наданих кредитів станом на 01.01.2004–01.05.2015 рр. (%) [7]

Відносно вжитих заходів у кризовому та посткризовому етапах функціонування банківської системи України у період 2008–2012 рр. у напрямі корпоративної реструктуризації, провідне місце з-поміж процесів злиття, поглинання, виділення та приєднання посідають процеси злиття та поглинання. Це значною мірою зумовлено закономірностями розвитку будь-якої галузі, коли процеси злиття та поглинання посідають провідне місце у діях, пов'язаних із укрупненням і капіталізацією суб'єктів господарювання.

Розглядаючи заходи реструктуризації, спрямовані на зміну структури та форми управлінського сегмента діяльності банків, слід зауважити, що у посткризовому періоді питанню здійснення ефективного управління приділялася значна увага, через виявлені кризовими ситуаціями очевидні прорахунки менеджменту банку у прийнятті та реалізації управлінських рішень. Це значною мірою призвело до проведення націоналізації, введення кураторів або ж тимчасової адміністрації у банках, адже світова практика показує, що ефективне оздоровлення управлінського сегмента банківської установи малоефективне, або ж неефективне взагалі за умови збереження та дотримання попередніх принципів стосовно менеджменту у проблемній банківській установі. Перелічені заходи у кризовому та посткризовому періодах у значній мірі дозволили призупинити поширення та укрупнення масштабів кризових чинників, що дозволило запобігти більшим деструктивним проявам світової фінансової кризи у фінансовому секторі України та економіці загалом.

Загалом, процеси реструктуризації банків зумовлені об'єктивною потребою у покращенні та оптимізації діяльності банків України на сучасному етапі функціонування, реалії якого зумовлені дією чинників світової фінансової кризи та поточної політичної нестабільності. Низка науковців зауважує, що доречність застосування реструктуризаційних процесів слушна і навіть за відсутності дії кризових чинників, тому у низці розвинутих країн ці підходи перейшли із рятівних

у кризових ситуаціях заходів до таких, що зумовлюють досягнення кращого результату у поточній діяльності за наявного потенціалу та ресурсів. Це значною мірою пояснює постійні структурні зміни за напрямками реструктуризації, що здійснюють провідні банки світу, з метою приведення до оптимальної структури усіх компонентних складових власної діяльності із урахуванням поточної ринкової ситуації.

Необхідність здійснення реструктуризаційних процесів у діяльності банків України на сучасному етапі їх функціонування зумовлена впливом дестабілізуючих чинників світової фінансової кризи та поточної політичної ситуації в Україні, яка, у свою чергу, нівелює досягнуті у посткризовому періоді позитивні тенденції щодо подолання наслідків фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр.

Дієвими реструктуризаційними заходами, що здійснюються з метою подолання окреслених дестабілізуючих чинників, стали дії, спрямовані на реструктуризацію, реорганізацію, рекапіталізацію, рефінансування та роботу із негативно класифікованими активами. Це, у свою чергу, призвело до запобігання поширенню деструктивних чинників і дозволило підвищити фінансову стійкість банків.

Отже, вироблення ефективного механізму кризової та посткризової реструктуризації банківської системи України є передумовою подальшого розвитку фінансового сектора, стабілізації економіки, а отже, підвищення рівня життя населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акчуріна Ю. М. Удосконалення механізму антикризових санаційних заходів вітчизняних комерційних банківських установ / Ю. М. Акчуріна // Сучасні питання економіки та права. – 2011. – Вип. 1. – С. 74–79.
2. Вядрова І. М. Вдосконалення організації нагляду за діяльністю комерційних банків

/ І. М. Вядрова // Вісник Української академії банківської справи. – 2000. – № 2 (9). – С. 28–30.

3. Данилишин Б. Світова фінансова криза – тест для України / Б. Данилишин // Дзеркало тижня. – 2008. – № 38 (717).
4. Мрочко М. Причини втрати та шляхи відновлення довіри до банківської системи України. / М. Мрочко, Ю. Тихан // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – Вип. 19. – С. 379–386.
5. Миллер Р. Л. Современные деньги и банковское дело [пер. с англ.] / Р. Л. Миллер, Д. Д. Ван-Хуз. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 217 с.
6. Шваб Л. І. Економіка підприємства : навч. посіб. для студ. вузів / Л. І. Шваб. – 2-ге вид. – К. : Каравела, 2005. – 564 с.
7. Національний банк України [Електронний ресурс] : офіційний сайт. – Режим доступу: <http://bank.gov.ua>. – Назва з екрана.

REFERENCES

1. Akchurina Yu. M. *Suchasni pytannya ekonomiky ta prava*, 2011, Vyp. 1, pp. 74–79.
2. Vyadrova I. M. *Visnyk Ukrayins'koyi akademiyi bankivs'koyi spravy*, 2000, no. 2(9). pp. 28–30.
3. Danylyshyn B. *Dzerkalo tyzhnya*, 2008, no. 38 (717).
4. Mrochko M., Tykhan Yu. *Formuvannya rynkovoyi ekonomiky v Ukrayini*, 2009, Vyp. 19, pp. 379–386.
5. Miller R. L., Van-Huz D. D. *Sovremennyye dengi i bankovskoe delo* [Modern money and banking]. Moscow: INFRA-M, 2000. 217 p.
6. Shvab L. I. *Ekonomika pidpriemstva* [Business Economics]. Kiev: Karavela, 2005. 564 p.
7. *Ofitsiynyi sait Natsionalnoho banku Ukrainy* [The official site of the National Bank of Ukraine]. Available at: <http://bank.gov.ua>.

А. О. Шпаковский (Львовская коммерческая академия). Реструктуризация банковской системы Украины как объективная предпосылка дальнейшего роста и восстановления.

Аннотация. Особенности функционирования банковской системы Украины на текущем этапе в значительной степени обусловлены действием ряда факторов, которые в своей совокупности деструктивно влияют и являются предпосылками к применению реструктуризационных мер, целью которых является стабилизация финансового состояния и улучшения финансовой устойчивости.

Цель статьи – освещение направлений и механизмов реструктуризации банков Украины и процедур их эффективного внедрения с целью устранения или уменьшения дестабилизирующих факторов современного мирового финансового кризиса и действия деструктивного влияния, вызванного текущей нестабильностью в стране. Рассмотрены основные подходы по обеспечению финансовой устойчивости отечественных банков, осуществлен анализ внутри- и внешнебанковских методов финансовой реструктуризации, используемых банками Украины для приведения собственной деятельности в соответствие с современной средой функционирования, конкретизированы и определены их преимущества и недостатки, проанализированы предпосылки и последствия проведения реструктуризационных процессов в коммерческих банках Украины. Проведение реструктуризационных мероприятий на текущем этапе является важным инструментом, который предоставляет возможность к противостоянию дестабилизирующим факторам и одновременно создает предпосылки к дальнейшему стабильному и прибыльному функционированию как отдельно взятого коммерческого банка, так и банковской системы Украины в целом.

Ключевые слова: реструктуризация, оптимизация деятельности банков, модели реструктуризации, финансовая реструктуризация.

A. O. Shpakovskyi (Lviv Commercial Academy). Restructuring of Ukrainian banking system as an objective precondition for its further growth and recovery

Summary. Main features of ukrainian banking system at the current stage is largely depend of impact of several factors, which in complex carry out destructive influence and are prerequisites for application of restructuring measures aimed at stabilizing the financial situation and improve financial stability.

Describe main directions and mechanisms for restructuring ukrainian banks and procedures for it effective implementation in order to eliminate or reduce impact of destabilizing factors of modern global financial crisis and also eliminate impact of destructive actions caused by the current instability in the country. Reviewed main approaches to ensure the financial stability of domestic banks, analysed internal and external banking methods of financial restructuring, used by banks in Ukraine in order to bring its own activities in line with the modern environment, specified and identified their strengths and weaknesses, analyzed the prerequisites and consequences conducting restructuring processes in commercial banks of Ukraine. Holding restructuring measures at this stage is an important tool that allows to confront the destabilizing factors with simultaneous providing incorporation prerequisites for further sustainable and profitable functioning for every single commercial bank and the ukrainian banking system in general.

Keywords: restructuring, optimization of bank restructuring model, financial restructuring.